

Per MARTA PESSARRODONA

|| Entrevista publicada a la revista *Catalònia*, n. 45, juliol de 1996. P. 44-47.

Per definir Carme Serrallonga gairebé cal crear una figura nova, si més no dins del món de les llengües romàniques. Ens referim al *Men of Letters*, literalment l'*home de lletres*, que el fervor del nou feminisme de la segona meitat del nostre segle, el *Women's Lib*, ha pres molta cura de feminitzar (*Woman of Letters*) i atorgar-ho, per exemple, a Virginia Woolf. Nascuda a Barcelona, concretament a Sant Martí de Provençals, el 1909, Carme Serrallonga és, al nostre entendre, el que és i pot ser una dona de lletres.

"Sóc filla d'un matrimoni no massa corrent: la meva mare tenia dinou anys i el meu pare vint-i-un quan es van casar. Jo vaig néixer quan la meva mare en tenia vint-i-dos i, molt aviat, el meu pare se'n va anar a fer les Amèriques i la meva mare va tornar a casa dels seus pares, uns fabricants de begudes gasoses. El pare va retornar quan jo tenia set anys i em va resultar un estrany. Jo m'havia passat aquells anys veient un home ben plantat, molt jove, en les fotografies, i tot d'una, tenia al davant un home calb i molt més gran. De tota manera, la mare va creure que jo necessitava la figura paterna i va reprendre la vida familiar. Vam viure un temps a Vilafranca del Penedès, perquè el meu pare era el comptable d'una empresa d'exportació (vins i fruits secs) d'allí."

Va arribar, però, el 1918, que no sols va suposar la fi de la de la Gran Guerra, sinó també una passa de girp, més semblant a una pesta, també al Penedès, com a tot arreu. Mort del pare en aquell any i, per tant, retorn a Barcelona de mare i filla. Trobem, doncs, la futura dona de lletres —que quan va a l'escola del barri als quatre anys ja sap llegir, a Sant Martí de Provençals— en una mena d'Ur col·lectiu feminista (àvia, mare, filla) tan sols esquitxat per la presència d'un oncle matern que, per posar-ho suau, en direm *excèntric*. D'altra banda, als deu anys, apareix una síndrome que explica moltes carreres lletraferides: una infecció intestinal que la reté força temps a un llit on llegeix incessantment. El metge de capçalera, el doctor Comes, recomana estudis per a aquella nena tan lectora, una recomanació no gaire corrent a l'època.

"Hi ha antecedents lletraferits, culturals i lingüístics a la meva família. El meu avi patern, un home modest, tenia molts llibres i fins i tot retalla-

va dels diaris els fulletons i se'ls enquadernava. El meu pare sabia italià, francès i una mica d'anglès, s'interessava per la fotografia i, a més, em va regalar un teatrí d'aquells que publicava la impremta Seix Barral. Era *El mercader de Venècia*, de Shakespeare, en castellà, amb què vaig jugar i jugar. No vaig jugar mai amb nines, tan sols les feia servir d'espectadores del teatrí que tant servia per a l'obra shakespeariana com per a tot tipus de representacions."

A l'escola de barri, segueixen les monges escolàpies i set anys a l'Escola Francesa, no sense l'amenaça paterna latent d'una, diguem-ne, carrera comptable, de tenidoria de llibres. Després, desapareguda la figura paterna en les grapes de la grip, l'amenaça d'estudis de farmàcia.

"No m'agradaven gens els números. Tan sols m'agradava l'àlgebra. A classe de química vaig llegir *L'Atlàntida*, de Verdaguer. Una assignatura, la química, que vaig suspendre, mentre treia bones notes de les assignatures de lletres."

Vençuts tos els esculls familiars, entra a la Universitat de Barcelona per estudiar Filosofia i Lletres, una carrera que incloïa filosofia, història, hebreu, grec, llatí, àrab...

"Vaig tenir de mestre en Serra Hunter de filosofia, com a professor interí, fins que va arribar en Xirau, un professor extraordinari. Les seves classes eren, a més, com un espectacle: vibrants, magnífiques. També teníem de grec en Sagalà, un home a qui els seus col·legues no saludaven perquè durant la dictadura de Primo de Rivera no havia volgut signar una petició a favor d'uns repressaliats catalans. Va ser en Sagalà qui, en un examen que constava d'una traducció de Plaute, on hi sortia un *princeps* que tots els altres alumnes van traduir per *príncep* i jo per *el primer*, em va dir que tenia l'instint de la llengua."

El juny de 1932 acaba els estudis universitaris, que va complementar amb classes als Estudis Universitaris Catalans, i llatí a la Fundació Bernat Metge i, el setembre d'aquell any, ja és cridada pel mític doctor Estalella, per formar part del professorat de la seva creació: el no menys mític Institut Escola, de moment ubicat al Parc de la Ciutadella barceloní.

"El Doctor Estalella era molt possessiu i no li va agradar gens quan li vaig dir que volia fer el doctorat, per la qual cosa calia passar un curs a Madrid. Em va amenaçar que perdria el meu lloc a l'Institut Escola, però a mi em semblava que una carrera com la meva sense un doctorat era incompleta."

A Madrid, Carme Serrallonga viu a un indret no menys mític, a la Residencia de Señoritas de la Residencia de Estudiantes lorquiana, daliniana,

Leonci i Lena, de G. Büchner. Traducció: Carme Serrallonga. Direcció: Lluís Pasqual. Escenografia: Fabià Puigserver. Estrena: Teatre Lliure, Barcelona, 18 de juny de 1977. A la fotografia: Carlota Soldevila i Muntsa Alcañiz. (Fotografia: Ros Ribas).

del carrer Fortuny. "Literalment, passava per sota la meva finestra, dia sí, dia també, un Unamuno entotsolat, perorant, seguit un pas enrere per un acòlit que no deia un mot."

"Recordo especialment la directora, María de Maeztu, i un conferenciant que després va ser president del govern, Alcalá Zamora. En aquell doctorat també vaig anar a classes de Tomás Navarro Tomás, el filòleg, Menéndez Pidal, Claudio Sánchez Albornoz. També vaig assistir a dues conferències magistrals: la de Madame Curie, una dona impressionant, de veu fina; i Paul Valéry, d'ulls blavíssims, de gestos fins. I de Jorge Guillén i de Pedro Salinas... Tot plegat, inoblidable".

Tornada a Barcelona retorna a l'Institut Escola (una institució que, pel que feia a centres, ja era tricèfala), ara a Sarrià. I la Guerra Civil, i aquell 1939 on les campanes, per dir-ho ribià, ja ni eren descalces, ans repicaven per al General Franco. Un tal José Botella, ben aviat rebatejat com *Pepe Botella*, reuneix la gent universitària i els convida a la delació, per evitar la seva pròpia denúncia i les conseqüències que se'n seguien. I, ben aviat, un altre mite de la societat catalana del qual Carme Serrallonga ha estat far, farera i guia: l'Escola Isabel de Villena.

"No vam tardar ni una setmana, un cop acabada la guerra, a pensar a fundar la Isabel de Villena. La meva mare em va dir que m'ajudaria, si creia que allò podia tenir futur. Tots els professors no cobràvem res, prou feina teníem de pagar el lloguer del local. Per la meva part, quan a les sis de la tarda sortia del Villena, donava un parell de classes particulars, perquè em feia angúnia no guanyar ni cinc. L'escola molt a poc a poc va anar prosperant; van entrar més alumnes, professors nous —els antics ho havien anat deixant per motius econòmics—. El retorn d'exiliats a Catalunya va fer que hi hagués una part de l'alumnat fet de l'exili, podríem dir-ne, o senzillament, de fills d'emigrants que havien retornat. Hi va haver un cert moment que la meitat de l'alumnat era gratuït, perquè els seus pares no podien pagar, és clar."

(Aquella aventura, la Isabel de Villena, ja fa temps que ha acomplert els cinquanta anys d'existència i segueix i, confiem, sobreviurà entrevistada i eventual entrevistadora).

"Sí, la Maria Aurèlia Capmany va ser professora del Villena. No vam coincidir a l'Institut Escola on, penso, ella va entrar l'any que jo feia el doctorat a Madrid. Però va ser gent amiga de l'Institut la que va procurar la nostra coneixença. Vam ser molt amigues. A mi m'agradava la seva decisió, perquè sóc, encara ara, una tímida patològica, davant de gent que conec poc, per exemple. D'aquesta timidesa me n'he curat a l'Escola, al Villena. La Maria Aurèlia donava classes a Badalona, al col·legi Albéniz i em va dir que li agra-

daria de treballar al Villena. Primer anava al matí a Badalona a impartir classes i, a la tarda, al Villena. Sortíem molt plegades, anàvem a concerts, al teatre, al cinema... Amb la Maria Aurèlia vam parlar interminablement de literatura, del que significava escriure."

En una acotació teatral, diríem "entra la traductora", per afegir més endavant "entra la professora d'ortofonia", que en llenguatge llec molts en diem *dicció*. L'escena comença, per seguir teatralment, amb la creació de l'Agrupació Dramàtica Adrià Gual, fundada per Ricard Salvat, l'esmentada Capmany i on la mateixa Carme Serrallonga va entrar el segon dia. Per aquest motiu, sembla correspondre-li. Hi ha però, una acotació germanòfila, que cal consignar.

"Durant els meus anys universitaris, tres cops per setmana anava als Estudis Universitaris Catalans, que depenien de l'Institut d'Estudis Catalans. Allí hi fèiem llengua catalana, història de Catalunya. Vaig rebre classes de Pompeu Fabra i, d'altra banda, els estudiosos de l'època l'enfilaven cap a l'alemany, cosa que explica que també n'estudiés a la Deutsche Schule de Barcelona. De tota manera, quan ens vam assabentar dels desastres de l'Alemanya de Hitler, vaig cremar tots els meus llibres d'alemany, vaig fer-ne una pira, bo i decidint que no volia saber res de la llengua d'un poble de bàrbars. Amb el temps, el coneixement que en aquell país hi havia hagut gent molt decent, que s'havia oposat a la barbàrie i que no necessàriament eren jueus, entre ells escriptors, vaig tornar cap a la llengua alemanya. Em vaig comprar una gramàtica i vaig començar a traduir una novel·la. Aviat, però, vaig enfilar-la cap al teatre, perquè els diàlegs curts m'ho facilitaven molt."

"Va ser en Ricard Salvat, ja a l'Adrià Gual, qui em va dir que ja que sabia alemany podia acabar de traduir-li *La bona persona de Sezuan*, de Bertolt Brecht, que jo havia llegit, admirat i començat a traduir. També va ser en Ricard qui em va proposar que, a l'escola, jo prenguéss cura del que en deïem *ortofonia*. Ell mateix em va portar un llibre de París, de formació de la dicció dels actors, que jo vaig adaptar per a les meves classes."

Sabem, però, que a més del seu treball a l'escola i, posteriorment, a la companyia Adrià Gual, en estreta col·laboració amb Ricard Salvat encara ara, Carme Serrallonga ha tingut intensa relació amb altra gent important de l'escena catalana, com Josep M. Flotats.

"En Josep Maria va venir a parar al Villena un estiu, perquè havia suspès el llatí i el grec del darrer curs de batxillerat. És cosí de la pintora Núria Picas, casada amb l'escriptor Jordi Sarsanedas. A ella se li va acudir que el podria fer aprovar. Li vaig donar classes de grec, al qual es negava en rodó, i parlava sense aturador tan sols dels seus projectes teatrals, que eren infinits. Li vaig dir que s'aprenguéss l'article grec, que era el que preguntaven

quan volien salvar algú. Ni això. S'hi va negar, perquè considerava que, per al que ell volia fer a la vida, no li calia. Naturalment, el van suspendre. I va marxar cap a París poc després i, la resta, ja és prou sabuda."

"Va quedar una bona amistat i, després, sí, li he traduït també per a ell un munt d'obres i sovint em visita."

Hi ha una pregunta inexcusable a fer: per què en una vida tan dins dels llibres, de la cultura (gosàriem dir "alta") no ha sentit la temptació d'escriure?

"Hi va haver una època de la meua vida que vaig creure que l'amor a la lectura volia dir capacitat literària i vaig escriure poemes i a més portava un diari, activitat que vaig clausurar als divuit anys i, tot plegat, va anar a parar al foc. També vaig començar una novel·la que, paradigmàticament, em sembla ara, es titulava *Dret i revés*. Recordo haver escrit un poema que parlava d'un llac i dels núvols, resultat d'una excursió als Pirineus, fins que em vaig adonar que algú o altre ja ho havia fet i molt millor que jo. És el mateix que em passa amb el piano. M'ha agradat i m'agrada tocar-lo però per a mi, sense pensar de ser una virtuosa. Una cosa és ser una bona lectora o, millor, una veritable amant de la lectura; i una altra, ser una escriptora. Segurament és una qüestió de vocació que jo no tinc."

Carme Serrallonga, instal·lada de fa anys en un àtic de Sarrià, prop de les pastisseries Foix, rellevada ja de la direcció de l'Escola Isabel de Villena, el Villena, que en diem tots, continua impartint classes de llatí a uns alumnes que li ho han demanat i continua, en especial, essent una lectora infatigable. També una traductora i, encara més, una estudiant. Ara, de la llengua russa, que l'apassiona, i que amb el cert coneixement que en té, segons ella, ja li permet, si més no, comprendre millor l'esperit de la gran literatura russa que, al llarg de la seva vida, ha llegit en traducció. Sens dubte és una dona de lletres d'aquelles sense les quals aquest país, Catalunya, seria distint. En pitjor, és clar.